

PRIKAZI

Matthias Wingens, Michael Windzio, Helga de Valk, Can Aybek
(editors)

A LIFE COURSE PERSPECTIVE ON MIGRATION AND INTEGRATION

Springer Dordrecht Heidelberg, London New York, 2011, p. 297

Tokom poslednje četiri decenije u društvenim naukama je stvorena nova naučna paradigma, koja se zasniva na proučavanju svakodnevnog života pojedinca. Sagledavanje životnog toka iz ove perspektive omogućava prevazilaženje ključnih problema na relaciji od mikro do makro nivoa u istraživanju društvenih pojava. Ovaj pristup je, stoga, naišao na veliku primenu u oblasti socioloških i demografskih istraživanja, kao i u drugim srodnim naukama. Značajno mesto u tim proučavanjima posvećeno je migracijama stanovništva, koja su predmet interesovanja sve većeg broja istraživača. Dosadašnja istraživanja migracija zasnivala su se na proučavanju faktora uticaja na migracije i položaja migranata na tržištu rada, da bi se u novijim radovima pažnja posvetila integraciji.

Kompilacija empirijskih istraživanja u knjizi *A Life Course Perspective on Migration and Integration* pokazuje kako se proučavanje svakodnevnog života migranata može primeniti u proučavanju migracija. Knjiga se sastoji od trinaest delova i u svakom od ovih empirijskih studija posmatra se jedan aspekt migracija kroz svakodnevni život pojedinaca. U uvodnom delu grupa autora (Matthias Wingens, Helga de Valk, Michael Windzio i Can Aybek) razmatra migracije i integraciju migranata sa aspekta svakodnevnog života. Obrasci svakodnevnog života proizilaze iz kompleksa društvenih snaga i individualnih, biografskih akcija u određenom vremenskom okviru. Promena društvene strukture i uslova života utiču preko institucionalnih okvira na život pojedinaca, dok promena svakodnevnog života pojedinca uslovljava promene u ekonomskom, političkom, kulturnom i institucionalnom režimu života. Ovaj aspekt je naišao na veliku primenu u proučavanju integracije migrantskog stanovništva.

Jaina Söhn u drugom poglavlju ispituje poreklo imigranata, efekte institucionalnih promena i vreme prilagođavanja u svakodnevnom životu

pojedinaца kroz obrazovna dostignuća imigranata. Na primeru nemačkog obrazovnog sistema posmatra uticaj starosne strukture imigranata na njihovo obrazovanje. Ova analiza se zasniva na istraživanju populacije koja se doselila u Nemačku u periodu od 1987. do 2003. godine u dobi mlađoj od 18 godina, dok referentnu grupu čine lica doseljena u dobi od 0 do 5 godina. Sa promenom države menja se i obrazovni sistem, što može imati negativan uticaj na obrazovanje imigranata. Lica koja su se doselila pre ili u toku osnovnog obrazovanja stiču više obrazovanje, jer imaju dosta vremena da savladaju jezik i prilagode se drugačijem obrazovnom sistemu. U najgorem položaju su imigranti starosti 15-17 godina, jer nemaju uslove da se upišu na prestižne univerzitete, zbog nepoverenja nemačkog obrazovnog sistema u kvalitet i adekvatnost obrazovnih sistema u inostranstvu. Od ukupnog broja lica koja su se doselila sa 0-5 godina u Nemačku, čak 41% ima visoko obrazovanje; od lica koja su se doselila u uzrastu od 11-15 godina oko trećine ima visoko obrazovanje, dok je preko polovine sa srednjim obrazovanjem; od lica koja su se doselila sa 16-17 godina čak 12% je bez obrazovanja, u poređenju sa samo 2% među autohtonim stanovništvom. Autor posebnu pažnju posvećuje efektu roditeljskog obrazovanja, koji ima jak uticaj na obrazovne rezultate njihove dece. Deca imigranti čiji roditelji imaju više obrazovanje motivisani su da imaju isti ili sličan društveni status kao njihovi roditelji. Lica nemačkog porekla koja su doseljena iz bivše komunističke Evrope imaju veće privilegije od nenemačkih imigranata iz bivše Jugoslavije, Iraka, Irana, Avganistana, zbog poznavanja nemačkog jezika i lakšeg prilagođavanja novom obrazovnom sistemu.

Can Aybek u trećem poglavlju analizira mogućnosti nekvalifikovanih mladih radnika imigranata na tržištu rada u Nemačkoj, u poređenju sa mladim nekvalifikovanim domicilnim radnicima. Autor naglašava da samo stručno kvalifikovana lica imaju šanse za integraciju i učešće u društvenom životu. Mladi koji nemaju srednje obrazovanje ili imaju najniži rang srednje škole imaju tri puta manje šanse za zaposlenje u odnosu na lica sa završenom srednjom školom, odnosno četiri i po puta manje šanse u odnosu na lica koja su završila najviši rang srednje škole ili gimnaziju. Radi lakše integracije u društvu, država je organizovala stručnu obuku mladih nekvalifikovanih radnika, u trajanju od šest godina, koju započinju sa petnaest godina.

Grupa autora (Irena Kogan, Frank Kalter, Elisabeth Liebau i Yinon Cohen) u četvrtom poglavlju analizira kako individualni resursi (ljudski kapital, znanje, kultura i osobine ličnosti) i strukturna ograničenja mogu da utiču na integraciju imigranata na tržištu rada. Imigranti koji imaju viši stepen humanog kapitala, pre svega obrazovanja i radnog iskustva, imaju veće šanse za uspešnu integraciju u zemlji u koju su se doselili. Po

dolasku iz inostranstva, imigranti često imaju sertifikate koji su nižeg ranga u odnosu na zemlju prijema, dok nepoznavanje jezika i kulture takođe može otežati njihovu integraciju na tržištu rada. Sa druge strane, poslodavci često ne investiraju u njihovo obrazovanje, jer bi te investicije bile izgubljene ukoliko se imigranti vrate u matične zemlje. Grupa autora je u istraživanje uključila imigrante iz bivšeg Sovjetskog Saveza koji su se doselili u Nemačku i Izrael, u periodu od 1994-2005. godine, kada su imali najmanje 18 godina. To je omogućilo praćenje položaja imigranata u različitim uslovima tržišta rada. Istraživanje je pokazalo da jevrejski imigranti u Nemačkoj imaju znatno manje šanse za zaposlenje i integraciju u društvu, u poređenju sa imigrantima u Izraelu, gde gotovo da ne postoje razlike između imigranata i starosedelaca.

Peto poglavlje knjige sadrži analizu Karin Schittenhelm o putanjama druge nemačke generacije imigranata do visokokvalifikovanih zanimanja. Drugu generaciju imigranata čine deca koja su se kao mala doselila iz zemlje porekla, ili deca koja su rođena u zemlji imigracije. Autorka naglašava da pripadnici druge generacije imigranata imaju niže profesionalne kvalifikacije u poređenju sa njihovim vršnjacima autohtonog stanovništva. To se objašnjava time što se deca imigranti upisuju u škole nižeg ranga, čime gube pravo na upis na prestižnim univerzitetima. Posmatranjem individualnih tokova obrazovanja, autor zaključuje da je na nivo obrazovanja pojedinaca uticalo više faktora: poreklo roditelja, osnovno obrazovanje i njihovi odnosi sa vršnjacima. Lica koja su emigrirala u detinjstvu, imala su malo vremena da se prilagode obrazovnom sistemu u zemlji dolaska. Ipak, zaključuje se da u osnovnom obrazovanju postoji manja diskriminacija dece imigranata, dok se na višem stepenu obrazovanja može primetiti znatno manji broj studenata iz imigrantskih porodica u odnosu na studente koji su rođeni u toj zemlji.

Autori šestog poglavlja (Rossalina Latcheva i Barbara Herzog-Punzenberger) posmatraju integraciju imigranata kao složen i dinamičan proces. Integracija je posmatrana sa kvalitativnog i kvantitativnog aspekta. Na osnovu pet izvršenih klaster analiza, autori izdvajaju najvažnije dimenzije u integraciji i prilagođavanju migranata: ekonomska situacija i životni uslovi; pravni okvir i politički kontekst; unutargeneracijska i međugeneracijska socijalna mobilnost; emocionalni aspekt i osećaj pripadnosti. Nakon intervjuisanja imigranata u Austriji autori su proces integracije podelili u tri faze: prvu fazu karakteriše nesiguran pravni status, loši uslovi rada i stanovanja i loše poznavanje jezika, kada je primarni cilj zarada i povratak u zemlju porekla; druga faza integracije podrazumeva obezbeđivanje stambenog prostora, poboljšanje životnog standarda i spajanje porodice; u trećoj fazi integracije planovi za povratak

u zemlju porekla postaju manje atraktivni, planira se budućnost druge i treće generacije imigranata.

U sedmom poglavlju predstavljena je komparativna analiza Ingrid Tucci o društveno-ekonomskom uključivanju imigranata u oblasti obrazovanja i zapošljavanja. Autor se fokusira na potomke turskih imigranata u Nemačkoj i potomke imigranata iz severne Afrike u Francuskoj. Osnovna razlika između Nemačke i Francuske, dve važnije imigracione zemlje u Evropi, leži u stepenu političke integracije potomaka imigranata. U Francuskoj imigranti postaju francuski državljani kada postanu punoletni i dobiju pravo glasa, dok u Nemačkoj većina dece imigranata još uvek nema nemačko državljanstvo. Nemački imigranti se suočavaju sa socijalnom diskriminacijom u osnovnom obrazovanju, čime gube mogućnost za sticanje visokog obrazovanja. Šanse za napuštanje školovanja su 2,5 puta veće u odnosu na njihove vršnjake koji su rođeni u Nemačkoj. Nepovoljna obrazovna struktura je razlog i lošeg položaja imigranata na tržištu rada i nezaposlenosti. Deca turskih imigranata najčešće rade u proizvodnom sektoru, kao i njihovi roditelji. Francuski imigranti se dosta kasnije suočavaju sa socijalnom diskriminacijom. Ne postoje značajne razlike u obrazovnim dostignućima francuskih imigranata i domicilnog stanovništva, što se može objasniti sličnim obrazovnim sistemom bivših severnoafričkih kolonija sa francuskim obrazovnim sistemom. Oni imaju veće šanse za postizanje osnovnog i srednjeg obrazovanja, ali je još uvek mali udeo onih koji stižu visoko obrazovanje. Potomci imigranata u Francuskoj su najčešće zaposleni u sektoru usluga. Autor zaključuje da u ovom slučaju postoje dva oblika socijalne diskriminacije: u okviru obrazovnog sistema kod nemačkih imigranata i na tržištu rada kod francuskih imigranata.

Helga de Valk u osmom poglavlju prati proces odrastanja dece turskih i marokanskih imigranata u Holandiji. Brojne studije su pokazale nepovoljan položaj imigranata u javnim domenima širom Evrope. Takva je situacija i u Holandiji, gde turski i marokanski imigranti imaju u proseku niži stepen obrazovanja u odnosu na njihove vršnjake rođene u Holandiji. U ovom poglavlju autor prati hronologiju najvažnijih događaja tokom života: vreme napuštanja roditeljskog doma, početak života u vanbračnoj zajednici, sklapanje braka i rođenje deteta. Usled procesa modernizacije, sekularizacije, emancipacije i individualizacije došlo je do promene stavova i života mladih. Primećuje se sve manji uticaj tradicije i religije. Zbog toga je usledilo kasnije stupanje u brak i odlaganje rađanja, što se odrazilo na smanjenje nivoa fertiliteta. Novi trendovi primećuju se i kod imigranata u Holandiji. Veliki udeo turskih (20%) i marokanskih imigranata (30%) napušta roditeljski dom pre sklapanja braka ili početka života u vanbračnoj zajednici. Dok većinska grupa češće živi u vanbračnoj

zajednici, imigranti češće sklapaju brakove. Žene druge generacije imigranata ranije zasnivaju porodicu od većinskog holandskog stanovništva. Postoje značajne razlike kod muškaraca u ponašanju između druge generacije turskih i marokanskih imigranata, pri čemu je individualizam zastupljeniji kod marokanskih imigranata. Važna odrednica za redosled događaja jeste obrazovanje. Čak i pripadnici druge generacije imigranata koji imaju viši stepen obrazovanja kasnije zasnivaju porodicu. Autor ne daje objašnjenje da li je to rezultat promene stavova usled sticanja obrazovanja, ili nekompatibilnosti obrazovanja i porodičnog života.

U devetom poglavlju predstavljena je studija u kojoj Michael Windzio analizira vreme napuštanja roditeljskog doma turskih imigranata u Nemačkoj i većinskog stanovništva Nemačke. Autor polazi od pretpostavke da razlike u kulturi, posebno u vrednostima i normama, dovode do razlika u ponašanju ovih populacija. Empirijski rezultati pokazuju da se turski imigranti i većinsko nemačko stanovništvo značajno razlikuju po pitanju religioznosti i stavova o braku. Kod turskih imigranata brak i porodica imaju visoko mesto u sistemu vrednosti, dok je kod autohtonog stanovništva na prvom mestu obrazovanje. Kod turskih imigranata u Nemačkoj sklapanje braka je uzrok napuštanja roditeljskog doma, dok je kod većinskog stanovništva napuštanje roditeljskog doma povezano sa školovanjem. Međutim, pored kulturnih razlika, na razlike u napuštanju roditeljskog doma utiču i ekonomske razlike.

Tema desetog poglavlja je praćenje profesionalne mobilnosti tokom života u mešovitim brakovima imigranata. Raya Muttarak analizira mešovite brakove u Velikoj Britaniji i uspeh njihovih članova na tržištu rada pre i nakon sklapanja braka. Etničko poreklo je najčešći faktor koji osporava uspeh imigranata na tržištu rada. Slabiji kontakti sa domaćim stanovništvom otežavaju sticanje jezičke veštine koje bi podstakle društveno-ekonomski napredak imigranata u zemlji dolaska. Sklapanje braka imigranta sa licem koje je rođeno u zemlji prijema bi značilo razvoj socijalnih mreža, usavršavanje jezika, sticanje novih znanja, a time i napredak na tržištu rada. Analiza je pokazala da lica koja su sklopila etnički mešoviti brak imaju veće šanse za bolje profesionalno ostvarivanje, nego oni imigranti koji nisu sklopili mešoviti brak, ili koji su ostali neoženjeni ili neudati. Autor takođe tvrdi da žene imigranti, bez obzira na njihovo etničko poreklo, imaju više koristi od sklapanja mešovitog braka.

Jedna od najvažnijih političkih, društvenih i naučnih debata u Nemačkoj jeste integracija turskih imigranata. Oni su često diskriminirani u oblasti stanovanja, obrazovanja i zaposlenja. Andreas Farwick u jedanaestom poglavlju govori o etničkoj diskriminaciji i procesu asimilacije imigranata. Potrebno je da prođe i više generacija kako bi se imigranti integrisali u zemlji prijema. Proces asimilacije sadrži četiri faze: upoznavanje jezika,

kulture, norme u zemlji prijema, druga faza podrazumeva sticanje obrazovanja, zaposlenje, treća faza obuhvata razvoj socijalnih mreža, da bi u četvrtoj fazi došlo do smanjenja razlika između imigranata i većinskog stanovništva. Autor pomoću primene multivarijantne analize zaključuje da druga generacija imigranata ima veće uključivanje u zajednicu u odnosu na pripadnike prve generacije, zbog dužeg boravka u zemlji prijema, boljeg poznavanja jezika, kulture i norme ponašanja. Uzrok segregacije imigranata ne leži samo u njihovim individualnim karakteristikama (nepoznavanje jezika, nizak stepen obrazovanja), već i u brojnim strukturnim barijerama.

Reinhard Schunck u dvanaestom poglavlju posmatra učestalost poseta nemačkih imigranata u zemlju porekla. Deskriptivna analiza je pokazala da je značajan udeo imigranata koji to čine često, dok je udeo lica koji posećuju zemlju porekla na četiri meseca samo 10%. Autor smatra da se ovaj oblik transnacionalnih aktivnosti menja tokom života. Posmatrano sa aspekta svakodnevnog života najvažniji faktori koji utiču na učestalost posete zemlje porekla su starost imigranta pri doseljavanju, dužina boravka u zemlji dolaska, ali i finansijska sredstva. Kako se povećava dužina boravka u zemlji prijema, smanjuju se želje za povratak u zemlju porekla. Autor smatra da niža finansijska sredstva osporavaju povratak imigranata, ali sa druge strane poboljšanje finansijske situacije i poboljšanje životnog standarda u zemlji prijema ne uslovljavaju češće povratke u zemlju porekla. Ova studija je pokazala da su ove transnacionalne aktivnosti u bliskoj vezi sa integracijom imigranata u zemlju prijema. Osnovni nedostatak analize je taj što je većina ispitanika donela odluku o trajnom boravku u Nemačkoj.

U poslednjem, trinaestom poglavlju, grupa autora (Helga de Valk, Michael Windzio, Matthias Wingens i Can Aybek) diskutuje rezultate istraživanja i ukazuje na značaj proučavanja migracija iz perspective životnog toka. Proučavanje svakodnevnog života pojedinaca nije jedinstvena teorija, već određeni skup teorijskih smernica, principa i ideja putem kojih se analizira socijalna stvarnost. Ovaj aspekt proučavanja migracija doneo je nove rezultate i omogućio prevazilaženje barijera u dosadašnjim istraživanjima. Na taj način osim obima i pravca migracija možemo da posmatramo migraciju iz perspective pojedinca. Ovaj pristup nam omogućava sagledavanje integracije i asimilacije imigranata iz drugog ugla. Autori kažu da asimilacija nije jednostavan, linearan proces integracije, već izuzetno složen i dugotrajan proces prilagođavanja u svim oblastima života.

Prva značajna studija o migracijama je sprovedena početkom 20. veka. To je bilo istraživanje o poljskim imigrantima u SAD, u periodu 1918-1920. godina. Autori te studije, Thomas i Znaniecki, pokušali su da objasne

društvene promene i promene pojedinaca i porodičnih odnosa koje su nastale u interakciji pojedinca imigranta i društva u zemlji prijema. Kako sami autori ističu, ova knjiga na neki način nastavlja pomenuto proučavanje i ukazuje na nove pravce i mogućnosti u istraživanju migracija. U tom smislu *A life course perspective on migration and integration* doprinosi boljem razumevanju migracija i može biti podsticaj za njihovo dalje proučavanje i sagledavanje različitih sfera života migranata.

Marija Anđelković Stoilković

PETI MEĐUNARODNI SIMPOZIJUM
"AKADEMIK BERISLAV BETA BERIĆ"

Novi Sad, 13-14. novembar 2014.

U organizaciji Vlade Autonomne Pokrajine Vojvodine, Pokrajinskog sekretarijata za zdravstvo, socijalnu politiku i demografiju, Matice srpske i Departmana za geografiju, turizam i hotelijerstvo Prirodno-matematičkog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu, 13. i 14. novembra 2014. godine održan je peti međunarodni simpozijum "Akademik Berislav Beta Berić" posvećen ljudskim resursima i regionalnom razvoju. Simpozijum se održava svake četvrte godine na dan rođenja akademika Berislava Bete Berića, koji je dao veliki naučni, stručni i praktični doprinos sagledavanju demografskog razvoja stanovništva.

Tradicionalni cilj simpozijuma je da uporedi populacione probleme u Vojvodini sa savremenim populacionim trendovima u drugim delovima Republike Srbije, ali i u regionu. Ova saznanja treba da ukažu na sve posledice koje će depopulacija izazvati u budućnosti i da omogućiti osavremenjavanje programa demografskog razvoja.

Na prvom simpozijumu (1997) koji je bio posvećen demografskom razvoju Vojvodine predstavljeno je 29 naučnih radova. Drugi simpozijum (2001) je bio posvećen aktuelnim problemima demografskog razvoja Autonomne Pokrajine Vojvodine i na njemu je izloženo 38 radova. Treći